

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

З часів проголошення незалежності України почали стрімко відбуватись соціально-економічні, політичні та культурні зміни в суспільстві, які не оминають і систему освіти. Децентралізація державної влади, диференціація, поява закладів освіти нового типу, авторських шкіл, експериментальних майданчиків зумовили тенденцію до зміни парадигми управління в Україні, що закономірно було пов'язано з радикальним перетворенням і реформуванням галузі. Необхідність таких зрушень теоретично обґрунтована в державних законодавчих актах, постановах і документах у контексті переходу до ринкової економіки, що передбачали наступні положення: гнучке поєднання методів ринкового регулювання з державним регулюванням соціально-економічних процесів; формування і функціонування ринкових суб'єктів господарювання як відкритих і соціально орієнтованих систем; самоврядування на всіх рівнях та перехід до поліцентричної системи господарювання; поєднання ринкових і адміністративних методів управління підприємствами й організаціями державного сектору економіки.

В умовах становлення маркетингової економіки система освіти зазнала певної трансформації, насамперед на управлінському рівні, демократизується процес прийняття рішень, школа набуває нових демократичних рис, більшої самостійності в управлінській діяльності. З огляду на нинішні тенденції розвитку освіти менеджмент в управлінні загальною середньою освітою все більше відіграє важливу роль у впровадженні інновацій, успішна реалізація яких залежить від професіоналізму та рівня компетентності адміністрації навчального закладу.

Саме тоді починає зароджуватись термін «педагогічний, освітній менеджмент», коли об'єкт, яким управляють набуває специфічних якостей суб'єкта ринкових, комерційних соціально-економічних відносин. Концепція

освітнього менеджменту спрямована на забезпечення діяльності закладу освіти з високою ефективністю, з урахуванням витрат зовнішніх і внутрішніх ресурсів, а також впливу мінливого зовнішнього середовища – ринку освітніх послуг і ринкових відносин сучасного суспільства.

Освітній менеджмент як діяльна система містить такі структурно-функціональні компоненти: мету діяльності (запланований, очікуваний результат); суб'єкт діяльності (директор, його заступники, учителі, учні); об'єкт діяльності (другий суб'єкт) — виконавець розпоряджень менеджера освіти (учень, учитель, заступники директора); зміст діяльності (навчально-пізнавальна, управлінська та інша інформація); способи діяльності (методи і стиль взаємодії вчителя з учнями, керівника з учителями й учнями та ін.).

Менеджмент освіти виявляє свою сутність як теорія, методика і технологія ефективного управління педагогічними системами (В.П. Симонов). Він має певну специфіку і закономірності, зумовлені особливостями його предмета, продукту й результату праці менеджера освіти. Предметом праці менеджера освіти є діяльність керованого ним суб'єкта, продуктом праці — інформація, знаряддям праці — слово, мова, мовлення. Результат праці менеджера освіти — ступінь навченості, вихованості й розвитку об'єкта (другого суб'єкта) педагогічного менеджменту — учнів.

Категорія "освітній менеджмент" у традиційних вітчизняних довідниках і понятійно-термінологічній системі педагогічної науки до кінця ХХ століття не застосовується. Натомість галузь педагогіки, яка вивчала організаційні засади діяльності закладів освіти називалась «школознавство», де вживаються терміни «керівництво», «управління», які не завжди відображають сутність явища. Як інноваційну дефініцію в педагогічній літературі термін «менеджмент освіти» починають застосовувати на рубежі ХХ – ХХІ століття, після чого відбувається виокремлення освітнього менеджменту у самостійну галузь педагогічної науки.

Теорія і практика управління освітою в Україні як історико-педагогічна проблема комплексно й системно не досліджувалася. Нині в українській та зарубіжній історіографії немає узагальнюючої праці, де б цілісно до конкретної логіко-структурної моделі та періодизації на різних етапах історичного поступу

розглядалися теоретичні та практичні аспекти, змістові складові, правові засади трансформації управління освітою, розвиток ідей вітчизняної педагогічної думки, взаємозв'язок та наступність між реформами в середній освіті у контексті суспільно-політичних, економічних та соціальних детермінацій.

Актуальний матеріал щодо різних складових теорії та історії управління освітньою сферою містять праці сучасних дослідників: В.Авер'янова, В. Бикова, Б.Гаєвського, Л.Карамушки, В.Князева, С.Крисюка, І.Кураса, В.Лугового, А.Лігодського, В.Майбороди, В.Маслова, О.Мироненка, І.Надольного, Н.Нижник, П.Надолішнього, М.Пірен, В.Пікельної (Україна); О.Асмолова, В.Афанасьєва, В.Лазарева, Г.Мікаберідзе, М.Нікандрова (Росія); Б.Гурне (Франція); А.Бейлі, М.Вудкока, Б.Сандер, П.Селдина (США); Г.Райта, М.Мескона, М.Альберта, Ф.Хедоурі (Англія); Д.Солтиса (Канада) та інших, дослідження яких містять як концептуальний, так і локальні підходи.

Питання управління освітою перебуває у центрі уваги багатьох дослідників, а саме: В.Андрущенко, Б.Гаєвського, М.Головатого, Г.Єльнікової, В.Кременя, С.Крисюка, В.Лугового, І.Лікарчука, Т.Лукіної та ін. У своїх працях вищеперераховані науковці розкривають сучасні тенденції розвитку управління освітою, досліджують процеси децентралізації, роль і місце громадськості в управлінні, аналізують відносини влади і суспільства, надають рекомендації щодо провідних засад створення органів державно-громадського управління освітою на різних рівнях його реалізації.

Початок ХХІ ст. ознаменований розвідками науковців та пошуком наукових основ управління, так вченими запропоновано нові наукові галузі в теорії управління (менеджмент інновацій, стратегічний менеджмент, адаптивне управління, менеджмент в освіті, психологія управління, управління інноваційними процесами): Л.Даниленко, Г.Єльнікова, Л.Ващенко, В.Олійник, Є.Павлютенков, Л.Карамушка, Н.Коломінський, В.Луговий, Ф.Хміль, Г.Дмитренко, Е.Хриков та ін. Фундаторами вітчизняної школи освітнього менеджменту є науковці кінця ХХ - початку ХХІ ст.: В. Боднар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, В. Крижко, Н. Коломінський, В. Маслов, Є. Павлютенков, В. Пекельна, Є. Приков, О. Шпак. Вони передусім розвинули

наукові ідеї про управління закладами освіти В. Афанасьєва, Є. Березняка, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін. Розроблені наукові засади педагогічного менеджменту (В. Маслов), адаптивного менеджменту (Г. Єльнікова), менеджменту освітніх інновацій (Л. Даниленко), стратегічного менеджменту (Г. Дмитренко), консультативного менеджменту (Л. Карамушка) та тощо. покладені в основу навчальних планів програми підготовки магістрів за спеціальністю «менеджмент: управління навчальним закладом» у Херсонському державному університеті.

Підсумовуючи огляд історіографічних джерел з проблеми організації управління вищими навчальними закладами України ХІХ – початку ХХ століття, можна зазначити, що більшість із них лише опосередковано стосуються досліджуваної проблеми у контексті розвитку вищої освіти, мають фрагментарний характер, потребують всебічного аналізу, перевірки і зіставлення фактів, об'єктивного та неупередженого висвітлення. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на дослідження організаційно-педагогічних засад становлення й розвитку системи управління вищими навчальними закладами України.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 1040 с.
2. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. конспект лекцій: посібник / А. С. Філіпенко. - К.: Академвидав, 2004. - 208 с.
3. Середня освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / за заг. ред. В. С. Журавського. - К.: ФОРУМ, 2004. - 1084 с.
4. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Сірополко Степан. - К.: Наукова думка, 2001. - 912 с.
5. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: Монографія / Г. В. Єльнікова. - К.: ДАККО, 1999. - 303 с.
6. Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. – Дніпропетровськ: Промінь, 2000. – 159 с.